

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET ISLAMSKIH NAUKA U SARAJEVU

PROGRAM CJELOŽIVOTNOG OBRAZOVANJA

KURS
“UVOD U IZUČAVANJE
ISLAMA II”

PROSPEKT

Sarajevo, august 2023.

KURS „UVOD U IZUČAVANJE ISLAMA II“

Program cjeloživotnog obrazovanja – Kurs „Uvod u izučavanje islama II“ oslanja se na tradiciju „Diplome u islamskim naukama“ koju je Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu realizirao u periodu od 2005. do 2022. Namijenjen je svima koji žele steći nove uvide i produbiti postojeća znanja o temeljnim pojmovima, vrijednostima i vjerovanjima koja su oblikovala muslimansko mišljenje, duhovnost i umjetnost, te društvene i pravne ustanove, posebno na tlu Bosne i Hercegovine i koji su završili prvi nivo ovoga programa.

Pokretanjem programa cjeloživotnog učenja „Diploma u islamskim naukama“ prije više od petnaest godina, Fakultet islamskih nauka želio je dati svoj doprinos ispravnom artikuliranju osnovnih postulata islama i razbijanju brojnih stereotipa o islamu, a modernom čovjeku omogućiti da se na argumentiran način aktivno uključi u brojne debate koje tretiraju pitanja religije i međureligijskog dijaloga.

Program je otvoren za sve koji žele učiti bez obzira na lična uvjerenja i opredjeljenja. Dosadašnji polaznici dolazili su iz različitih sfera društva, bili su to studenti postdiplomci, novinari, diplomate, penzioneri, uposlenici u školstvu, kulturi, politici, upravi i nevladinom sektoru, muslimani i nemuslimani, domaći ljudi i stranci.

Program se u proteklom periodu odvijao u dva odvojena toka – na bosanskom i na engleskom jeziku. Predavanja su se održavala u historijskom ambijentu Fakulteta, čija zgrada potječe iz 1887. godine i značajan je spomenik bosansko-hercegovačke arhitekture iz austrougarskog perioda. Međutim, zbog epidemiološke situacije program je 2021. godine uspješno realizovan u *online* formatu i tako je stekao status međunarodnog programa. Na osnovu pozitivnih iskustava iz tog ciklusa, kao i komentara i sugestija učesnika, Fakultet islamskih nauka odlučio je nastaviti realizaciju ovog programa na drugom nivou, u *online* formatu i uživo na Fakultetu islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu.

FAKULTET ISLAMSKIH NAUKA

Fakultet islamskih nauka najstarija je visokoškolska islamska ustanova u Bosni i Hercegovini. Osnovan je 1977. godine kao Islamski teološki fakultet. Nastavljač je višestoljetne tradicije školstva iz doba osmanske uprave, te Šerijatske sudačke škole iz 1887. godine, kasnije preimenovane u Višu islamsku šerijatsko-teološku školu – prve moderne islamske visokoškolske ustanove u našoj zemlji. Fakultet se danas nalazi u zgradi nekadašnje Šerijatske sudačke škole sagrađene u prepoznatljivom neomaurskom stilu. Od septembra 2004. godine Fakultet islamskih nauka djeluje kao pridružena, a od 2013. kao punopravna članica Univerziteta u Sarajevu.

STRUKTURA PROGRAMA

Program obuhvata devet modula: *Razumijevanje Kur'ana u savremenom dobu, Razumijevanje hadisa u savremenom dobu, Razumijevanje islamskog prava u savremenom dobu, Izbor iz klasičnih teoloških učenja, Uvod u studije islamske civilizacije, Predodžbe o islamu i muslimanima u historiografiji i književnosti balkanskih kršćana, Odabrane teme savremenog islamskog mišljenja, Islam i psihologija, Islamska pedagogija.*

Program je ovjeren kao Program cjeloživotnog obrazovanja na Univerzitetu u Sarajevu.

Predavanja će se održavati svakog utorka i četvrtka u periodu od 18:00 do 20:00. Detaljan raspored predavanja prema modulima i temama bit će utvrđen i dostavljen učesnicima na početku programa.

Planirano je da program počne u utorak, 16. oktobra 2023. godine u 18:00 sati te da se završi koncem mjeseca januara 2024. godine. Tačan datum svečanosti dodjele certifikata naknadno će biti određen.

VREDNOVANJE

Za stjecanje certifikata od polaznika programa *Kurs „Uvod u izučavanje islama II“* očekuje se:

- pohađanje nastave i aktivno sudjelovanje na časovima – najmanje 80%; pisani rad/esej o odabranoj temi u saradnji sa mentorom.
- u slučaju da kandidati žele ostvariti ECTS poene, polagat će dodatni ispit sastavljen od pitanja iz svih oblasti koje su slušali kroz ponuđene module.

UVJETI ZA UPIS

Uvjet za pohađanje programa *Kurs „Uvod u izučavanje islama II“* jeste:

- univerzitetska diploma iz bilo koje discipline, ili
- diploma četverogodišnje srednje škole i najmanje tri godine radnog iskustva
- završen program *Diploma u islamskim naukama* (prvi nivo)
- završen *Kurs „Uvod u izučavanje islama I“*.

TROŠKOVI

Učesnik snosi troškove programa u iznosu 450 KM (četiristo pedeset konvertibilnih maraka). U cijenu je uključen dio literature u digitalnom obliku koji je dostupan na otvorenim portalima i stranicam. Uplata se može realizovati kroz dvije rate u iznosima od po 225 KM (dvjesto dvadeset pet konvertibilnih maraka). Sve troškove provizije snose učesnici programa, a detalji vezani za uplate, kako iz Bosne i Hercegovine, tako i iz inostranstva, sadržani su u instrukcijama za uplate. Također, učesnici iz inostranstva koji žele umanjiti lične troškove vezane za proviziju svoje uplate mogu realizovati preko posrednika u Bosni i Hercegovini na način predviđen za uplate iz Bosne i Hercegovine.

U zavisnosti od odabira na obrascu za prijavu, učesnici trebaju izmiriti svoje obaveze uplatom cijelog iznosa ili samo prve rate prije početka predavanja – do 01. oktobra 2023. godine. Krajnji rok za uplatu druge rate je, 01. decembar 2023. godine.

PRIJAVA I REGISTRACIJA

Za upis na program *Kurs „Uvod u izučavanje islama II“* potrebno je popuniti prijavni obrazac dostupan na internet stranici Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu (<https://fin.unsa.ba/uvod-u-izucavanje-islama/>). Popunjen obrazac može se dostaviti putem e-maila: isi@fin.unsa.ba ili putem pošte i lično na adresu: Fakultet islamskih nauka, Ćemerlina 54, 71000 Sarajevo; putem faksa: +387 33 251 044; najkasnije do 30. septembra 2023. godine.

Minimalan broj prijavljenih kandidata za realizaciju Programa je dvadeset.

Sve dodatne informacije mogu se dobiti od koordinatora projekta Vedada Hurića (isi@fin.unsa.ba) i od direktorice programa prof. dr. Zehre Alispahić (zehra.alispahic@fin.unsa.ba).

KONTAKTI

Adresa: Fakultet islamskih nauka, Ćemerlina 54, 71000 Sarajevo

Tel.: 033 232 982 / 033 251 052

Faks: 033 251 044

Web: www.fin.unsa.ba

MODULI

I RAZUMIJEVANJE KUR'ANA U SAVREMENOM DOBU

Nosioci modula: prof. dr. Almir Fatić, prof. dr. Džemal Latić, prof. dr. Enes Karić

Opis modula

Ovaj modul će se realizirati kroz tri glavne teme:

1. Uvod u kur'anske nauke

Cilj prve teme jeste uvođenje u kur'anske nauke kao neophodnog koraka ka ispravnom razumijevanju i tumačenju Kur'ana. Bit će ponuđene osnovne informacije o kur'anskim naukama kao što su: nauka o povodima objave Kur'ana, nauka o čitanju (učenju) Kur'ana, nauka o mekkanskoj i medinskoj objavi Kur'ana i dr. Ukazat će se na njihov značaj i važnost u procesu razumijevanja Kur'ana.

2. Tumačenje nekih kur'anskih sura: El-Fatiha, El-Ihlas, El-Felek, En-Nas

Ova tema ima za cilj upoznavanje s postupkom egzegeze/tefsira/tumačenja Kur'ana na primjeru nekoliko izabranih kur'anskih sura. Putem tog postupka objasnit će se značenja riječi i termina unutar tih sura, razotkriti njihova sintaksička i semantička struktura kao i njihove glavne teme.

3. Savremeno interpretiranje Kur'ana u Evropi i na Zapadu

Kroz treću temu bit će predstavljene najvažnije informacije o savremenom tumačenju Kur'ana: najznačajnijim protagonistima, njihovim djelima, metodama, pristupima, temama, izazovima.

Obavezna literatura

1. Dželaluddin es-Sujuti, *Sveobuhvatni uvodnik u kur'anske nauke*, preveo s arapskog Almir Fatić, Sova Publishing, Sarajevo, 2012.
2. Karić, Enes. *Uvod u tefsirske znanosti*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997.
3. Karić, Enes. *Glavne teme savremenih škola tefsira*, El-Kalem, Sarajevo, 2022.
4. Latić, Džemaludin. *Stil kur'anskog izraza*, El-Kalem, Sarajevo, 2021.
5. Fatić, Almir. *Tefsir kur'anskih sura: Ez-Zilzāl – En-Nās*, Libris, Sarajevo, 2021.
6. Fatić, Almir. (pr.), *Savremene tefsirske studije*, El-Kalem & FIN, Sarajevo, 2021.

Dopunska literatura

- Ramić, Jusuf. *Tefsir historija i metodologija*, FIN, Sarajevo, 2001.
- Ramić, Jusuf. *Povodi objave Kur'ana*, Connectum, Sarajevo, 2019.

II RAZUMIJEVANJE HADISA U SAVREMENOM DOBU

Nosioci modula: prof. dr. Zuhdija Hasanović, prof. dr. hfz. Kenan Musić, viši asistent dr. Fadilj Maljoki

Opis modula

Ovaj modul će se realizirati kroz pet glavnih teme:

1. Tumačenje hadisa: Historijska perspektiva

Govorit će se o žanrovima hadiske literature u kojima se hadisi tumače i formama tumačenja hadisa. Ova tematska cjelina obuhvata tumačenje hadisa od Poslanika, s.a.v.s., ashaba i tabiina, tumačenje hadisa unutar hadiskih zbirki, hadiska djela o nejasnim i manje jasnim riječima, hadiska djela o prividno problematičnim hadisima, hadiska djela o povodima izricanja hadisa, hadiska djela o derogirajućim i derogiranim hadisima, tumačenje hadisa u okviru utvrđivanja vjerodostojnosti hadisa, tumačenje hadisa u djelima iz drugih (islamskih) nauka i komentare hadisa;

2. Principi i pristupi u tumačenju hadisa

Govorit će se o različitim indicijama/argumentima koji se uzimaju u obzir prilikom tumačenja hadisa i tendencijama zbog kojih dolazi do razilaženja u tumačenju hadisa. Bit će tretirane jezičke/verbalne, kontekstualne i racionalne indicije kao argumenti da hadis ima određeno značenje. Pored toga, bit će ukazano na to da razlike među muslimanskim učenjacima po pitanju tumačenja hadisa nastaju zbog različitih pristupa ovim indicijama;

3. Kontekstualno tumačenje hadisa

U okviru ove tematske cjeline bit će zasebno obrađen jedan od najvažnijih principa za razumijevanje hadisa, posebno u savremenom dobu. Bit će ukazano na različite elemente i klasifikacije konteksta i njihovu važnost za tumačenje hadisa. Bit će navedeni i reprezentativni primjeri hadisa čiji je kontekst od presudne važnosti za njihovo razumijevanje.

4. Tumačenje hadisa u svjetlu Kur'ana

Kur'an daje osnovne smjernice za uspostavljanje islama kao svjetonazora i one su njegov temelj, dok ih hadis na različite načine objašnjava i detaljizira. Sunnet omogućava istraživačima i znanstvenicima da cjelovitije, dublje i jasnije razumiju Božiju Riječ, s druge strane, razumijevanje i tumačenje sunneta uvijek mora ostati u okvirima kur'anskih intencija i principa. Sasvim je jasno da se mnogi kur'anski pojmovi i koncepti, posebno njihovo realiziranje i dosljedno provođenje u praksu ne mogu razumjeti i realizirati bez sunneta Božijeg Poslanika, s.a.v.s. S druge strane, veoma mnogo konfuzije i pogrešnog razumijevanja islama općenito izazvano je zbog toga što se hadisi nisu razumijevali u skladu s kur'anskim ajetima.

5. Tumačenje hadisa u kontekstu drugih predaja i cjelovitog uzornog života

Muhammeda, s.a.v.s.

Svaki pojedinačni hadis treba dovesti u vezu s korpusom hadisa koji govore o istoj temi i razumijevati ga kao dio cjeline, ukupne strukture, uzimajući u obzir ukupno i cjelovito značenje svih hadisa koji govore o toj temi. Cjeloviti korpus Poslanikovih, s.a.v.s., hadisa je poput ljudskog života. Svaki dio života ima svoju relativnu cjelovitost (rođenje, obrazovanje, ženidba/udaja, posao), ali je potpuno razumljiv tek kada se posmatra kao dio cjelovitog života.

Obavezna literatura

1. Brown Jonathan A.C., *Pogrešno pozivanje na poslanika Muhammeda: izazovi i izbori u tumačenju njegovog naslijeđa*, (s engleskog prevela: Azra Mulović), Centar za napredne studije, Sarajevo, 2018;
2. Karadavi (El-) Jusuf, *Razumijevanje sunneta: metodološke smjernice i pravila*, (s arapskog: Ahmet Alibašić), BEMUST, Sarajevo, 2001;
3. Vaezi Ahmad, *Uvod u hermeneutiku*, (s perzijskog: Sabahudin Šarić), Fondacija "Mulla Sadra" u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2014.

Dopunska literatura

- Gazālī (Al-), Muḥammad, *Vjerovjesnikov sunnet između šerijatskih pravnika i znanstvenika hadisa*, (s arapskog preveli: Nermin Čanić i dr.), Muftijstvo tuzlansko, Tuzla, 1998;
- Ghamidi Javed Ahmad, "Principles of Understanding the Hadith", <http://www.renaissance.com.pk/JulHadi2y6.htm> (1. 6. 2014);
- Gormez Mehmed, "İşkâliyetu'l-Menhec fi Fehmi's-Sunne ve'l-Ahâdis", el-Buhus el-İslâmiye, Amman, 2004.; http://www.mehmetgormez.com/dosyalar/1_57632577_8309408.doc (27. 5. 2014);
- Islahi Amin Ahsan, «Fundamentals of Hadith Interpretation» (Mabadi Tadabbur-e Hadith), translated by Tariq Mahmood Hashmi, Al-Mawrid, Lahore, 2009;
- Nawawī (An-), *Al-Arba'in an-Nawawijja*, (komentar: Muḥammad Şiddîq ql-Manşāwī), Dār al-faḍīla, Kairo, 1997;
- Ruḥaylī (Ar-) 'Abdullāh ibn Ḍayfullāh, *Manhağiyya fiqh as-sunna an-nabawiyya: qawā'id wa munṭalaqāt nazariyya wa amṭila taḥbiqiyya*, (bez mjesta izdanja i izdavača), 2009.
- Silajdžić Adnan, *40 hadisa sa komentarom*, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Sarajevo, 2005.

III RAZUMIJEVANJE ISLAMSKOG PRAVA U SAVREMENOM DOBU

Nosioci modula: doc. dr. Senad Ćeman, doc. dr. Senaid Zajimović, viši asistent dr. Ahmed Purdić

Opis modula

Ovaj modul će se realizirati kroz četiri glavne teme:

1. Konceptualizacija umjerenosti (wasatiyya) u islamskom pravu i praksi Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

Govorit će se o savremenom razumijevanju Šerijata i tumačenju vjerskih propisa u duhu zadatosti i promjenjivosti norme, tradicionalnosti i modernosti prakse i koncepta umjerenosti koji Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini primjenjuje u tumačenju vjerskih propisa. Modul bi bio nastavak ranijem modulu o samostalnom zaključivanju šerijatskih pravnika i krajnjoj svrsi islamskih propisa;

2. Institucionalni pristup razmatranju savremenih fikhskih pitanja

Institucionalno tumačenje islamskih propisa je pristup koji je zastupljen u djelovanju Islamske zajednici u Bosni i Hercegovini. Temat obrađuje pitanje autoritativnosti u vjeri i tehniku normiranja novonastalih vjerskih pitanja. Govorit će se o tome na koji način vjernici danas

mogu postaviti pitanje i dobiti odgovor iz domena islamske dopuštenosti ili zabranjenosti određenog pitanja. Bit će govora o tome koja metodologija i koji šerijatskopравни mehanizmi se koriste prilikom razmatranja savremenih muslimanskih dilema;

3. Metodologija izdavanja fetve u savremenom svijetu

U okviru ove tematske cjeline govorit će se o općoj metodologiji izdavanja šerijatskopравne decizije (fetve), njenom historijatu, značaju i perspektivi. Bit će navedeni način na koje se razmatraju savremena fikhska pitanja u okviru međunarodnih akademija za islamsko pravo i nacionalnih vijeća za fetve. Poseban dio temata govorit će o radu Vijeća muftija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i službenom tumačenju vjerskih propisa od strane ovlaštene osobe fetva-i emina.

4. Značaj vakufa u Bosni i Hercegovini i važnost investiranja u vakufe u narednom periodu

Islamske zadužbine (vakufi) zauzimaju važno mjesto u životu bosanskohercegovačkih muslimana. Većina muslimanskih sakralnih objekata su vakufi pa bi vjerski život bez vakufa bio gotovo nezamisliv. Govorit će se o trenutnom stanju i perspektivi vakufa sa posebnim osvrtom na važnost investiranja u oblasti muslimanskog dobročinstva inspirisanoga vjerom u ovosvjetsku korisnost i onosvjetsku nagradu za pokazani altruizam i empatiju za opće dobro. Vakufska direkcija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini titulari vakufskim dobrima i nosilac brige o vrijednoj muslimanskoj materijalnoj i nematerijalnoj baštini. Govorit će se o realiziranim aktivnostima i budućim planovima vakufa u Bosni i Hercegovini.

Obavezna literatura

1. *Zajednica srednjeg puta: teorija i praksa islamske umjerenosti*, knjiga 1 i 2, ur. Ahmed Adilović, Centar za dijalog – Vesatijja i El-Kalem, Sarajevo, 2013;
2. Ćeman, Senad. *Načelo nužnosti njegova primjena u savremenim fikhskim pitanjima*, neobjavljeni doktorski rad, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, 2017;
3. *Ustanova fetve u globaliziranom svijetu*, grupa prevodilaca, El-Kalem i Centar za dijalog - Vesatijja, Sarajevo, 2013.
4. *Fetve Evropskog vijeća za fetve i istraživanja*, preveo dr. Enes Ljevaković, Connectum, Sarajevo, 2005.
5. *Zbornik radova Vakufske direkcije*, ur. Mustafa Hasani, Vakufska direkcija, Sarajevo, 2011.

Dopunska literatura

- *Savremene muslimanske dileme: pluralizam, ljudska prava, demokratija, pravda, ekstremizam, terorizam*, ur. Muhamed Jusić i Ahmet Alibašić, Centar za napredne studije i Centar za dijalog – Vesatijja, III, Sarajevo, 2015;
- *Vesatijja: savremena islamska apologetika*, ur. Muhamed Jusić, Centar za dijalog – Vesatijja i Islamske informativne novine Preporod, Sarajevo, 2018;
- Ćeman, Senad. „Institucionalni pristup razmatranju savremenih fikhskih pitanja u zapadnom kontekstu“, *Novi Muallim* 78 (2019), str. 59-64;
- Purdić, Ahmed. *Akademije islamskog prava - komparativna studija o najznačajnijim akademijama islamskog prava i njihovim fetvama, rezolucijama i preporukama*, neobjavljeni magistarski rad, Sarajevo, 2010.
- *Nezavisno rasuđivanje (idžtihad) i pravno mišljenje (fetva)* u: Mohammad Hashim Kamali, Uvod u šerijatsko pravo, CNS i El-Kalem, Sarajevo, 2015., (str. 193-210)
- “Pravna priroda, mjesto i značaj fetve u šerijatskom pravu”, u: Fikret Karčić, *Studije o šerijatskom pravu*, Bemust, 1997, Zenica, (43-65)
- www.islamskazajednica.ba/index.php/fetve-i-rezolucije
- Zbornici radova Vakufske direkcije, dostupni na linku: <https://vakuf.ba/bs/download/zbornici>

IV IZBOR IZ KLASIČNIH TEOLOŠKIH UČENJA

Nosioci modula: dr. Mustafa Cerić, dr. Kenan Čemo, doc. dr. Samed Omerdić

Opis modula

Ovaj modul će se realizirati kroz četiri glavne teme:

1. Teologija imama Ebu Hanife

2. Teologija imama Maturidija

U okviru ovih tema polaznici će biti upoznati sa osnovnim teološkim naukom imama Ebu Hanife i imama Maturidija. Posebna pažnja bit će usmjerena prema njegovom krucijalnome djelu *Kitab al-Tavhid*. Zatim će biti ukazana i pažnja značaju Ebu Hanifine i Maturidijeve teologije za muslimane Balkana.

3. Definicija i povijesni razvoj tesavvufa

U ovom dijelu modula obrađivat će se definicija tešawwufa (sufizma), zatim različite percepcije tešawwufa unutar muslimanskoga miljea, te povijesni razvoj sufizma. U okviru ovog dijela predavanja bit će ponuđen i kratak osvrt na idejno-praktičnu metodologiju tešawwufa kroz aspekt tarikata, odnosno derviških redova, te konačno tarikatsku organizaciju ovih prostora u našem vremenu.

4. Tesavvusko učenje o naravi čovjeka

U nastavku razrade tesavvufske tematike polaznici će imati priliku upoznati se sa jednim od ključnih temata tešawwufskoga nauka općenito, a to je učenje o naravi čovjeka. U okviru ove sekcije predavanja fokus je usmjeren na konkretno duhovno razumijevanje krajnje unutarnje zbilje ljudskoga stvorenja, te njezinu iskonskome počelu, i konačno njezinu odgoju i usavršavanju.

5. Alevije nastanak i razvoj

U posljednjem predavanju pozornost će biti posvećena i pokretu alevija odnosno njihovome nastanku i razvoju.

Obavezna literatura

1. Silajdžić, Adnan. Beglerović, Samir. *Akaidsko učenje Ebu Hanife*, El- Kalem, Sarajevo, 2016
2. Cerić, Mustafa. *Korijeni sintetičke teologije u islamu: Ebu mensur el-Maturidi (853-944)*, Sarajevo, El-Kalem, 2012.
3. Hafizović, Rešid. *Temeljni tokovi sufizma*, 'Bemust', Zenica, 1999.

Dopunska literatura

- Beglerović, Samir. „'Abd al-Qādir al-Ġaylānī: čovjek koji je rasplakao meleka smrti“, u: *Znakovi vremena*, svezak 12, br. 43.-44., 2009.
- Beglerović, Samir. *Tesavvuf Bosne u vidicima Fejzulaha Hadžibajrića: Vjerski i kulturni razvoj bosanskih muslimana u prvoj polovini XX stoljeća*, Sarajevo, „Bookline“, 2014.

V UVOD U STUDIJE ISLAMSKE CIVILIZACIJE

Nosilac modula: prof. dr. Ahmet Alibašić

Opis modula

Ovaj modul će se realizirati kroz pet glavnih tema:

1. Definicije i suština islamske civilizacije

Modul počinje definicijama pojmova kulture i civilizacije uz kratke napomene o historiji ljudske civilizacije.

2. Muslimanski svijet danas

U okviru ove teme govorit će se o mjestu islamske civilizacije među drugim civilizacijama, njenoj suštini i stanju muslimanskog svijeta danas.

3. Podsistemi islamske civilizacije

Ovaj dio obrađuju različite podsisteme islamske civilizacije kroz vrijeme.

4. Kriza islamske civilizacije

U ovom dijelu će se govoriti o različitim viđenjima krize islamske civilizacije.

5. Muslimanski svijet i Zapad

Posljednji blok tema je posvećen odnosima između muslimanskog svijeta i savremenog Zapada.

Cilj predmeta je uvesti studente u glavne teme studija islamske kulture i civilizacije.

Obavezna literatura

1. Hrestomatija *Uvod u studije islamske civilizacije*, ur. Ahmet Alibašić, Sarajevo, 2022.
2. Chapra, M. Umer, *Muslimanska civilizacija: Uzroci pada i potreba za reformom*, Sarajevo, CNS i El-Kalem, 2016.

Dopunska literatura

- Lewis, Bernard. "Muslimansko otkriće Evrope: dodir i sudar" u Karić, prir. *Ljudska prava u kontekstu islamsko-zapadne debate*, 43-97.
- Lewis, Bernard. "Povijest drugih naroda" u *Islam and the West*. New York: Oxford University Press, 1993, 119-30. (Preveo Fikret ef. Pašanović).
- Huntington, Samuel. "Sukob civilizacija" u Enes Karić, ed. *Ljudska prava u kontekstu islamsko-zapadne debate*. Sarajevo: Pravni centar, 1996: 99-129.
- Said, Edward W. *Orijentalizam*. Zagreb: Konzor, 1999.

VI PREDODŽBE O ISLAMU I MUSLIMANIMA U HISTORIOGRAFIJI I KNJIŽEVNOSTI BALKANSKIH KRŠĆANA

Nosilac modula: prof. dr. Asim Zubčević

Opis modula

Ovaj modul će se realizirati kroz pet glavnih tema:

1. Islam i muslimani u djelima Filipa Grabovca (1698-1749) i Matije Antuna Relkovića (1732-1798);

2. Opis muslimana u hronikama bosanskih franjevac;

3. Srpski historičari o vjerskim obraćenjima;

4. Ideja hristoslavizma;

5. Islam i muslimani u književnom djelu Ive Andrića.

Znatan dio književnog stvaralaštva balkanskih kršćana, kako usmenog tako i pisanog, obuhvataju „turske“ teme, tj. muslimane i njihovo nasljeđe. Ti sadržaji naročito dolaze do izražaja u modernom dobu kada se rađa i širi ideja nacionalizma, pri čemu je jedna od ključnih odrednica upravo nastojanje da se odrede granice nacionalnog pripadanja u odnosu na druge koji su isključeni iz tog pripadanja, ali čije prisustvo je ipak potrebno za oblikovanje „našosti.“ Slična nastojanja moguće je prepoznati u velikoj mjeri i u historiografiji balkanskih kršćana. Modul propituje slike i predodžbe o muslimanima u književnim i historiografskim djelima balkanskih kršćana, prije svega na slavenskome jugu, te njihovu bitnu povezanost s nacionalizmom.

Obavezna literatura

1. Aleksov, Bojan. "Poturica gori od turčina: srpski istoričari o vjerskim preobraćenjima," *Historijski mitovi na Balkanu* (Sarajevo: Institut za istoriju Sarajevo, 2003), 225-258.
2. Dučić, Davor. *Sultanova djeca: predodžbe Turaka u hrvatskoj književnosti ranog novovjekovlja* (Zadar: Thema, 2004)
3. Kursar, Vjeran. „Živjeti kršćanski pod turskim gospodstvom: Osmansko carstvo u djelima bosanskih franjevac 18. stoljeća," *Zbornik radova sa znanstvenog skupa Matija Divković i kultura pisane riječi II*, ur. Marko Karamatić i dr., (Zagreb, Sarajevo: Kulturno-povijesni institut Bosne Srebrene i Hrvatska sveučilišna naklada, 2017), 449-475.
4. Mahmutćehajić, Rusmir. *Andrićevstvo: protiv etike sjećanja* (Beograd: Clio, 2015)
5. Njegoš, Petar Petrović. *Gorski vijenac* (Sarajevo: Svjetlost, 1973)

Dopunska literatura

- Sells, Michael. *Iznevjereni most: religija i genocid u Bosni* (Sarajevo: Sedam, 2002)
- *Imaginarni Turčin*. ur. Božidar Jezernik (Beograd: Biblioteka XX vek, 2010)

VII ODABRANE TEME SAVREMENOG ISLAMSKOG MIŠLJENJA

Nosioci modula: prof. dr. Dževad Hodžić, doc. dr. Samedin Kadić, dr. Rusmir Šadić

Opis modula

Ovaj modul će se realizirati kroz tri glavne teme:

1. Desakralizacija prirode i ekološka kriza: islamski pogled

O fenomenu ekologije se može govoriti na dvije razine, površnoj/plitkoj i dubinskoj. Plitka ekologija se bavi pitanjima zagađenja, otpada, efekta staklene bašte, granicama rasta itd, dok se duboka ekologija bavi metafizičkom, etičkom i političkom dimenzijom zaštite okoliša. Da bismo se suprotstavili „buldožderima“ kapitalizma potrebno je da objedinimo plitku i duboku ekologiju. Kada je riječ o metafizičkoj paradigmi, to se prije svega odnosi na naš doživljaj prirode. Prema mišljenju brojnih, i religijskih autoriteta i svjetovnih mislilaca, uništavanje okoliša ima uzroke u dominantno pozitivističkoj i instrumentalnoj orijentaciji savremene civilizacije koja je svijet potpuno, da upotrijebimo Weberov termin, raščarala i lišila duhovnog fundamenta. Prvi krivac kada je riječ o uništavanju okoliša jeste moderna znanost i nova kulturna paradigma koju je moderna znanost generirala. Kakva je ta paradigma? Ona je individualistička i racionalistička, pri čemu racionalizam ne znači odgovornu upotrebu razuma, već singulariziranje razuma kao autoriteta. Iz ove potpune dominacije razuma nastaju skepticizam i nihilizam, koji opet, čovjeka reduciraju na koncepciju tjelesnih zadovoljstava. Čovjek postaje zarobljenik potrošnje i hedonizma. Ekološka kriza proizilazi iz modernog ekonomskog sistema i svjetonazora koji je utemeljen na pohlepi i stalnom umnožavanju potreba. To je potpuno suprotno učenjima tradicionalnih religija koje su naučavale da čovjek treba da bude zadovoljan sa onim što ima. Jedna njemačka poslovica kaže: „Nema kulture bez asketizma.“ Po prvi put u povijesti, asketizam se doživljava kao porok, a ne vrлина. Religija je u tom smislu važna za rješavanje ekološke krize.

2. Ontologija neprijatelja: Evropa i Drugi

Budući da je Evropa ime/oznaka koja sabire mnoga značenja, moguće je pronaći različite odgovore na pitanja *šta* ona jeste i u kojim kategorijama se primarno ogleda njeno povijesno, kulturno i konačno političko bivanje. Ipak, način na koji se to *štastvo* Evrope odnosilo spram *drugih/drugog* - u našem slučaju muslimana kao *drugog* - temeljno je pitanje koje ćemo pokušati pratiti posredstvom nekoliko važnih kretanja unutar intelektualne i kulturne tradicije moderne Evrope. Nema sumnje da taj *drugi* u povijesti samorazumijevanja Evrope funkcioniра kao njen konstitutivni element, te da je on nužan na putu njenog samoozbiljenja. U isto vrijeme, značajan broj autora ističe kako je zapravo *islam* - naročito u posljednje dvije dekade - najznačajnija *drugost* temeljem koje se Evropa (šta god to bilo) primarno samorazumijeva, te da jednako kao i u ranijom povijesti ustrajava na stvaranju određenih konstrukta (kakav je prethodno bio *Orijent*) i diskursa čija se uloga primarno ispunjava u pogodovanju realizacije određenog modusa *moći*, odnosno odabranog svjetonazora a time i ideologijskog oblika svijesti u vezi s kojim je prethodno “postignut konsenzus” o bezuvjetnom važenju. Da je posrijedi dijalektika stvarnosti u kojoj pojmovi sve manje odgovaraju činjenicama, te da povijest Evrope i njena intelektualna tradicija ne podrazumijeva samo renesansu, prosvjetiteljstvo i racionalizam, nego jednako tako rasizam, antisemitizam, imperijalizam, totalitarizam, islamofobiju i brojne oblike kulturnog potčinjavanja kao nove ideologije 21. stoljeća, činjenica je na koju treba ukazati iz mnoštva razloga.

3. Islam i bioetika

Život je svet, nedodirljiv i ne smije biti podložan instrumentalizaciji. Budući da biotehnoško manipuliranje genima nije vrijednosno neutralno i da je često rukovođeno samo ekonomskom računicom, vrlo je teško razdvojiti zahtjeve za unapređivanjem (kvaliteta) života od tretiranja života kao pukog raspoloživog predmeta. Islam zahtjeva odgovornost na svim ontološkim razinama i krajnju opreznost kada su u pitanju biotehnoški eksperimenti. Iako poklanja veliku pažnju zdravlju, islamsko poimanje ljudskog života ne može biti reducirano samo na fenomen zdravlja i medicine. Bolest je iskušenje od Boga i na čovjeku je da učini sve što

je u njegovoj moći i okvirima morala kako bi je izliječio. Iako čovjek ima ulogu namjesnika na Zemlji, to ne znači da njegovo ponašanje smije biti striktno utilitarističko. Kao etika *namjesničke odgovornosti*, islamska etika je suštinski biocentrična.

Obavezna literatura

1. Nasr, Seyyed Hossein. *Susret čovjeka i prirode. Duhovna kriza modernog čovjeka*, Sarajevo, El-Kalem, 2017.
2. Murad, Abdal Hakim. *Travelling home: essey on islam in Europe*, Quilliam Press, 2020.
3. Hodžić, Dževad. *Religija i znanost u bioetičkom ključu*, Sarajevo, Tugra, 2012.

Dopunska literatura

- Džait, Hišam. *Evropa i islam*, Sarajevo, Starješinstvo Islamske zajednice Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije, 1989.
- Huntington, Samuel. *Sukob civilizacija*, Zagreb, Izvori, 1998.
- Almond, Ian. *Historija islama u njemačkoj misli*, Sarajevo, El-Kalem, 2019.
- Hodžić, Dževad. *Odgovornost u znanstvenotehnološkom dobu*, Sarajevo, Tugra, 2008.
- Kadić, Samedin. *Mali leksikon velikih tema*, Sarajevo, CNS, 2018.

VIII ISLAM I PSIHLOGIJA

Nosilac modula: prof. dr. hfz. Aid Smajić

Opis modula

Ovaj modul će se realizirati kroz dvije glavne teme:

1. Teologija i psihologija: mogućnosti i granice dijaloga

2. Autohtona islamska psihologija između afirmacije i osporavanja

Pitanje načina na koji je moguće i treba promišljati odnos između religije, napose islama i savremene psihološke nauke i psihičkog zdravlja tema je koja decenijama zaokuplja naučnike različitih teorijskih usmjerenja i idejnih opredjeljenja. Pokret za autohtonim psihologijama (engl. *indigenous psychologies*) izraz je postmoderne težnje za razumijevanjem društveno-psiholoških pojava u njihovom izvornom kulturnom habitusu, pritom nužno ne primjenjujući opisne kategorije i eksplanatorne mehanizme preuzete iz dostignuća dominantne zapadnoevropske i sjevernoameričke psihologije. Cilj modula je skrenuti pažnju na ova pitanja, posebno tematizirajući odnos između religije i savremene psihologijske nauke kao društvenih sila koje značajno oblikuju identitet i ponašanje savremenog čovjeka, njihova specifična filozofsko-antropološka polazišta u razumijevanju ljudskog bića s posebnim fokusom na islamsko učenje i mogućnost savremene *autohtone islamske psihologije* i *psihoterapije*.

Obavezna literatura

1. Domazet, Anđelko. „Teologija i psihologija: mogućnosti i granice dijaloga“. *Filozofska istraživanja*, vol. 2, 2007, str. 261-278. Dostupan na <http://hrcak.srce.hr/16983>.
2. Smajić, Aid. „Religija u susretu sa savremenom psihologijom: iskustvo Katoličke crkve“. *Context: Časopis za interdisciplinarnu studiju*. Sarajevo, Centar za napredne studije, vol

- 4, br. 1, 2017, str. 7-26. https://www.academia.edu/45311026/Religija_u_susretu_s_modernom_psihologijom_iskustvo_Katoli%C4%8Dke_crkve_Religious_Encounter_with_Modern_Psychology_Experience_of_Catholic_Church
3. Al-Karam, Carries York (ur.). *Islamically Integrated Psychoherapy: Uniting Faith and Professional Practice*. PA: Templeton Press, 2018.
 4. Ansari, Zafar Afaq. *Qur'anic Concepts of Human Psyche*. Herndon: IIIT, 1992.
 5. Badri, Malik. „Savjetovanje i psihoterapija iz islamske perspektive – da li su savjetovanje i psihoterapija jedna ili dvije različite oblasti?“ *Znakovi vremena*, 16 (2002), str. 85-115. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=68717>
 6. Haque, Amber, Fahad Khan, Hooman Keshavarzi and Andallah E. Rothman. „Integrating Islamic Traditions in Modern Psychology: Research Trends in Last Ten Years.“ *Journal of Muslim Mental Health*, 10, 1 (2016), str. 75-100. <http://dx.doi.org/10.3998/jmmh.10381607.0010.107>
 7. Smajić, Aid i Selvira Draganović. „Autohtona islamska psihologija u bosanskom kontekstu: dostignuća muslimanskih teologa, mislilaca i psihologa“. *Context: Časopis za interdisciplinarne studije*, 8:1 (2021), str. 65-86. https://www.academia.edu/59110949/Autohtona_islamska_psihologija_u_bosanskom_kontekstu_dostignu%C4%87a_muslimanskih_teologa_mislilaca_i_psihologa

Dopunska literatura

- Smajić, Aid. „Projekat *islamizacije* znanja: osnovne ideje, razvoj i trenutno stanje“. *Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu*, 16, 2012, str. 253-268. https://www.academia.edu/45411344/Projekt_islamizacije_znanja_osnovne_ideje_razvoj_i_trenutno_stanje
- Iqbal, Naved and Rasjid Skinner. „Islamic Psychology: Emergence and current challenges.“ *Archive for the Psychology of Religion / Archiv für Religionspsychologie*, 43, 4 (2021), str. 1-13. https://www.researchgate.net/publication/348352008_Islamic_psychology_Emergence_and_current_challenges
- Keshavarzi, Hooman, Fahad Khan, Bilal Ali and Rania Awaad (ur.). *Applying Islamic Principles to Clinical Mental Health Care: Introducing Traditional Islamically Integrated Psychotherapy*. New York: Routledge, 2021.

IX ISLAMSKA PEDAGOGIJA

Nosilac modula: prof. dr. Dina Sijamhodžić-Nadarević

Opis modula

Ovaj modul će se realizirati kroz četiri glavne teme i priređen je s ciljem predstavljanja temeljnih pitanja pedagogije u islamskoj perspektivi.

1. Utemeljenost islamske pedagogije

Modul otpočinje stemaama koje se tiču kur'ansko-sunnetske utemeljenosti islamske pedagogije i njenih temeljnih obilježja poput ciljeva, cjelovitosti u pristupu, svetosti, podstičućeg i transformativnog pristupa kao dominantnih odgojnih strategija itd. Predstavljaju se i glavni obrisi klasičnih islamskih pedagoških teorija. Spomenuti temat pruža uvide u razvoj islamske klasične pedagoške tradicije, pokazujući da su srednjovjekovni muslimanski naučnici poput Ibn Sahnuna, al-Džahiza, al-Farabija, Ibn Sine, al-Gazalija, al-Zernudžija i drugih dali ozbiljne doprinose čovječanstvu u različitim područjima obrazovanja, različitim područjima

pedagogije i didaktike. Dijelom cjelina pokriva i doprinos savremenih islamskih mislilaca pedagogiji.

2. Pristupi, principi islamskog odgoja i odgojne metode

Druga značajna cjelina modula Islamska pedagogija predstavlja gledišta o ljudskoj prirodi i odgoju te najdominantnije odgojne metode utemeljene u islamskoj tradiciji - dijalog, podsticanje, uvjeravanje, vježbanje i navikavanje, slušanje, razgovor, metode sprječavanja, preduprjeđivanja, discipliniranja. Principi islamskog odgoja poput svrhovitosti, individualizacije, socijalizacije, dosljednosti, nenasilne komunikacije, povjerenja, poštovanja, altruizma i empatije, emocionalne uravnoteženosti također se prezentiraju u okviru modula.

3. Područja islamskog odgoja

S obzirom da islamska pedagogija teži odgoju cjelovite ličnosti (arapski termin *al-insan al-kamil*) kroz modul se tretiraju neka temeljna područja odgoja predstavljajući intelektualni odgoj (poticanje kritičkog i kreativnog mišljenja), moralni odgoj, estetski odgoj, socijalni, radni, interkulturalni odgoj, interreligijski odgoj te odgoj za ljudska prava u islamskoj perspektivi. U okviru odgoja za ljudska prava pažnja je u modulu posvećena pravima djece i mladih, odgoju među spolovima i pravima žene u porodici i društvu te islamskoj perspektivi o osobama sa teškoćama u razvoju i nepovoljnim položajem.

4. Islamsko obrazovanje i pedagoška misao u Bosni i Hercegovini

Kroz četvrtu cjelinu daje se i pregled islamske pedagoške misli u Bosni i Hercegovini (primjerice pregled pedagoških ideja prisutnih u vakufnamama, odgojno-obrazovnih ideja Džemaludina ef. Čauševića i sl.) i koncepta islamskog odgoja i obrazovanja u mektebima, medresama, islamske vjeronauke u javnom odgojno-obrazovnom sistemu te visokog islamskog obrazovanja.

Obavezna literatura

1. Abd Al-Halim Mahmud, Ali. *Osnovi islamske pedagogije: elementi islamskog pedagoškog tretiranja formativnog perioda djetinjstva i mladosti*. El-Kelimeh, 2008.
2. Al-Gazali, Abu Hamid. *Ejjuhel-veled*. Gračanica: Tuzlansko muftijstvo, 2008
3. Ali, Se'id Isma'il. *Načela islamske pedagogije*, Sarajevo: CNS i El-Kalem, 2021.
4. Altalib, Hisham; Abusulayman, Abdulhamid i Altalib Omar. *Roditelji i djeca: vodič za odgajanje djece*. Sarajevo: CNS, 2018.
5. Al-Zeera, Zahra. *Cjelovitost i svetost u obrazovanju*. Sarajevo: Centar za napredne studije, 2019.
6. Ayad, Amina. *Zdravlje tijela i duše – vaš vodič ka cjelovitom zdravlju kroz islamska učenja*. Bužim: Ilum d.o.o., 2012. (odabrana poglavlja)
7. Bešir, Ekram i Bešir, Muhammed Rida. *Odgoj djece u svjetlu Kur'ana i Sunneta*. Bužim: Ilum d.o.o., 2007.
8. Ebu Gudde, Abdulfettah. *Poslanik kao učitelj i njegovi metodi u podučavanju*. Novi Pazar: El-Kelimeh, 2003.
9. Ebu Sulejman, Abdul Hamid Ahmed. *Kriza islamske civilizacije: Korijeni u kulturi i odgoju*. Sarajevo: El-Kalem i CNS, 2010.
10. Jasin, Muhammed. *Priroda čovjeka u islamu*. Sarajevo: Libris, 2003.
11. Nasr, Seyyed Hossein. *Tradicionalni islam u modernom svijetu. (poglavlje 3: Muškarac i žena u islamskoj perspektivi, str. 47-57; poglavlja 8 i 9: Islamsko obrazovanje, filozofija i nauka, Pogledi islamskih filozofa na obrazovanje, str. 118-153)*, Sarajevo: El-Kalem, (1994).
12. Sijamhodžić-Nadarević Dina (ur.), *Religijska pedagogija – islamska perspektiva (hrestomatija)*, Sarajevo: CNS, 2018.
13. Sijamhodžić-Nadarević, Dina, „Religijsko-pedagoški pogledi na tjelesno i emocionalno zlostavljanje djece“, Sarajevo: Novi Muallim, 2021., br. 86., str. 36–41.

14. Sijamhodžić-Nadarević, Dina. „Izvorište i temeljna obilježja islamske religijske pedagogije“.
15. Sijamhodžić-Nadarević, Dina, „Islamski pristup kritičkom razmišljanju i primjena u odgojno-obrazovnom procesu“, Sarajevo: Zbornik radova FIN-a, 2020., br.24. str. 291-313.
16. Sijamhodžić-Nadarević, Dina, *Pedagoška misao i djelovanje Džemaludin-ef. Čauševića*, u knjizi *Bošnjačka ulema i islam u 20. stoljeću (prilozi)*, Sarajevo, El-Kalem.

Dopunska literatura

- Sijamhodžić-Nadarević, Dina, „Uvid u islamsku perspektivu o osobama sa teškoćama u razvoju i nepovoljnim položajem“, Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu, 2018., br. 22.
- Sijamhodžić-Nadarević, Dina, „Humanizacija odnosa među spolovima u islamskoj perspektivi: dostojanstvo žena i njihova prava, Novi Muallim, 2022.
- Sijamhodžić-Nadarević, Dina, “The Structure of Islamic Educational Institutions in Bosnia and Herzegovina and Curriculum Development” (*Struktura islamskih obrazovnih institucija u Bosni i Hercegovini i razvoj kurikuluma*) - Poglavlje u knjizi “Islamic Textbooks and Curricula in Europe”, Peter Lang - Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main 2011, str. 79-96.
- Sardar, Ziauddin. *O islamu, nauci i budućnosti*. Sarajevo: CNS, 2015.
- Ulvan Abdullah Nasih. *Odgoj djece u Islamu*. Bužim: Ilum d.o.o., 2014.
- Wan Mohd Nor Wan Daud. *Syed Muhammad Naquib Al-Attas – Obrazovna filozofija i praksa*. Sarajevo: Tugra, 2010.
- https://www.youtube.com/playlist?list=PLJyUEonSPsG71tNqiO5I2Y7h1ODY_wgcc – Video emisije Islamska pedagogija (voditeljica projekta Dina Sijamhodžić-Nadarević)

Profesori predavači na programu Kurs „Uvod u izučavanje islama II“:

Prof. dr. Enes Karić • prof. dr. Džemal Latić • dr. Mustafa Cerić • prof. dr. Zuhdija Hasanović • prof. dr. Ahmet Alibašić • prof. dr. Dina Sijamhodžić-Nadarević • prof. dr. hfz. Aid Smajić • prof. dr. Almir Fatić • prof. dr. Asim Zubčević • prof. dr. Kenan Musić • doc. dr. Senad Čeman • doc. dr. Samedin Kadić • dr. Fadilj Maljoki • doc. dr. Samed Omerdić • dr. Rusmir Šadić • dr. hfz. Senaid Zajimović • dr. Ahmed Purdić.

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET ISLAMSKIH NAUKA U SARAJEVU

www.fin.unsa.ba